

Els corrents filosòfics europeus als països de parla catalana i la projecció dels seus pensadors a Europa

Josep Monserrat Molas*

Té sentit provar de fer un balanç, en la torturada història de la Catalunya del segle passat, de les ocasions, les voluntats i les frustracions d'intentar posar els estudis filosòfics a nivell internacional? El que és cert és que podem comptar a hores d'ara amb un sostingut i generós esforç de comprensió del

* Josep Monserrat Molas és doctor en filosofia. Professor agregat de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona. Investigador principal del Grup de Recerca Hermenèutica i Platonisme. És membre del Consell Directiu de la Societat Catalana de Filosofia (Institut d'Estudis Catalans), de la International Plato Society, del Seminario Spinoza i corresponsal del *Bulletin Hobbes* del CNRS (París). És coeditor de l'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*. Ha publicat *Introducció a la lectura de Leo Strauss: Jerusalem i Atenes* —amb Jordi Sales, 1991—, *El polític de Plató: La gràcia de la mesura*, 1999, *Strauss y Spinoza*, 2001 i com a editor *Hermenèutica i platonisme*, 2002; *Idees d'autoritat*, 2002; *Herencias straussianas*, 2004 (amb Antonio Lastra) i *Philosophy and Dialog: Studies in Plato's Dialogues* (amb Antoni Bosch-Veciana, 2007). En el camp de la història del pensament català, ha editat amb Pompeu Casanovas els tres volums de *Pensament i filosofia a Catalunya* —Barcelona, Societat Catalana de Filosofia i INEHCA, 2002-2004— i ha estat curador d'edicions d'obres d'Eusebi Colomer, Pau Romeva, Carles Cardó i Joaquim Xirau.

nostre passat filosòfic, esforç que ha estat víctima també de les vicissituds que han caracteritzat aquest camp dels estudis.¹ El que farem seguidament en aquesta ponència pretén posar unes notes que volen ajudar a perfilar algun dels serrells encara pendents d'historiar del nostre passat filosòfic i començar a valorar-ne el gruix. Un d'aquests serrells és precisament la qüestió de la diguem-ne «internacionalització» i relació amb Europa, i que precisament aquest simposi pretén tractar.

1. Notes a un panorama

Des d'inicis de segle XX fins a la Segona República, cal notar dos factors que influeixen decisivament en el progrés dels estudis filosòfics catalans i situar-los receptivament respecte dels corrents contemporanis europeus. D'una banda, la creació de la Secció de Filosofia en la Universitat de Barcelona (1912); de l'altra, un influent corrent de renovació procedent del moviment cultural del catalanisme. Aquests dos impulsos assoleixen en certes ocasions

1. Una síntesi encara que cal tenir present és la d'Alfred BADIA, «Les direccions del pensament», a F. SOLDEVILA (ed.), *Un segle de vida catalana: 1814-1930*, Barcelona, Alcides, 1961, seguida de la de Jordi BERRIO, *El pensament filosòfic català*, Barcelona, Bruguera, 1966. Una represa per a la qüestió que tractem es va donar en la dècada dels vuitanta, Norbert BILBENY, *Filosofia contemporània a Catalunya*, Barcelona, Edhasa, 1985; Ramon ALCOBERRO (ed.), *El pensament a Catalunya*, Barcelona, El Llamp, 1987; Xavier RUBERT DE VENTÓS, *Pensadors catalans*, Barcelona, Edicions 62, 1987; Àngel CASTINEIRA (ed.), *La filosofia a Catalunya durant la transició (1975-1985)*, Barcelona, Acta, 1989. A més cal estar al cas dels treballs publicats per Antoni Mora a partir d'aquests anys i fins a l'actualitat. Durant la dècada dels noranta cal destacar el magnífic llibre de Manuel DURAN i William KLUBACK, *Reason in Exile: Essays on Catalan Philosophers*, Nova York, Peter Lang Publishing, 1994; el treball col·lectiu *Lectura de filòsofs catalans del segle XX*, a cura del Liceu Joan Maragall, Barcelona, PPU, 1995, i l'aportació de Mercè RIUS, «La supervivència de les idees», a *Història de la cultura catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1998, vol. X. Es poden rastrejar altres aportacions en articles diversos. Ja en el segle actual, representen els treballs col·lectius, Pompeu CASANOVAS (ed.), *Filosofia del segle XX a Catalunya: mirada retrospectiva*, Sabadell, Fundació Caixa Sabadell, 2001. La millor síntesi de la qüestió, de Pere Lluís FONT, «Filosofia», a Pere Lluís FONT (coord.), *Les idees i els dies: Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*, Barcelona, Proa, 2002, que recull, tot i que de manera fragmentària, la realitat més enllà del Principat. Cal tenir present per al País Valencià els articles que Xavier Serra ha publicat els darrers anys i que després consignarem. També cal notar un treball col·lectiu, potser el més voluminós fins al moment, amb aportacions desiguals, Josep MONSERRAT i Pompeu CASANOVAS, *Pensament i filosofia a Catalunya*, Barcelona, Societat Catalana de Filosofia i INEHCA, 2004 i 2005, 3 v., que torna a obrir la qüestió. Acabem amb un llibre singular, que és clara mostra del que parlarem: de la tradició de la falta de continuïtat i del tossut esforç per superar-ho: Alexandre GALÍ, *Pensament i filosofia a Catalunya (1900-1936)*, a cura de Pere Lluís Font i Josep Monserrat, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Filosofia, 2004. A més, cal tenir present els nombrosos estudis i monografies dedicats a autors o corrents en particular que comencen a donar forma a un camp d'estudis.

moments de coincidència i de col·laboració, encara que no sigui norma general. Sobre aquests dos factors van actuar diferents voluntats de crear alguna cosa així com una «escola filosòfica». En alguns casos, aquestes voluntats van arribar a denominar-se o voler-se entendre a si mateixes com a «escola catalana» o «escola de Barcelona». Tanmateix, és el cas que aquestes denominacions no aconseguiren una certa carta de naturalesa sinó per a designar «el que podia haver estat i no va ser». Les voluntats de creació d'«escola» es poden agrupar en tres: la procedent de l'ambient eclesiàstic, la que es concentra i pot portar a terme la seva tasca en el terreny universitari, i, en tercer lloc, la que procedeix del catalanisme polític i cultural. La relació entre elles és complicada, ja que, tot i coincidir en certs moments, no pretenen el mateix, i, fins i tot, arriben a entrar en franc conflicte, quan no apareixen conflictes interns en cada una d'elles. Tanmateix, es poden destacar resultats obtinguts en el camp de les publicacions i el contingut de la docència.

La guerra de 1936-1939 marca una cesura definitiva en qualsevol d'aquestes pretensions. Durant el Govern del general Franco, es poden distingir dos moments respecte de l'herència de l'espai simbòlic del que tot just començaven a ser estudis filosòfics catalans i que passà a ser gairebé un espai buit pel que fa als estudis filosòfics. En un primer moment, coincidint amb la «internacionalització» forçosa de la millor part dels filòsofs catalans (sense eufemismes: l'exili), el que va quedar a Catalunya va quedar aïllat de tota relació exterior. El que quedarà després de la guerra respecte del camp filosòfic, quan sigui el moment en què es puguin plantejar algunes possibilitats de treball mínimament dignes, ja no partirà d'un terreny erm en el qual la possible filosofia catalana pogués prendre carta de naturalesa, sinó que el terreny filosòfic serà ocupat de manera intensiva pel model universitari espanyol, la qual cosa canvia radicalment el que cal entendre per filosofia catalana —que, en tot cas, estarà obligada a treballar en un terreny que li nega l'existència, si no és com a mera província de la filosofia espanyola. Aquí se situarien, entre d'altres, les figures de Sacristán o Valverde. Resulta aleshores el segon moment a destacar, pel que fa a la relació amb l'exterior, que coincideix amb una mutació del règim franquista, i en el qual es va procedir a una recepció apressada, asistemàtica i tendenciosa de tota mena de novetats que garantissin estar a l'avantguarda de la revolució pendent. Aquest segon moment s'allargassa fins a ben entrada la dècada dels vuitanta.

Mercè Rius, en el seu estudi titulat significativament «La supervivència de les idees», ha escrit que «amb disfuncions i tot, Catalunya ha estat sempre oberta a les idees europees, si bé, per la diferent situació històrica, aquestes han tingut sovint un efecte retardat».² És evident que la relació cultural amb Europa ha estat una via transitada en el darrer segle. També pel que fa al terreny de les idees. En el camp general de la cultura es poden posar molts exemples d'aquesta realitat i de la voluntat de mantenir i enriquir aquests ponts. No hi ha

2. Mercè RIUS, «La supervivència de les idees», a *Història de la cultura catalana*, vol. x, Barcelona, Edicions 62, 1998, p. 171-188.

cap dubte en general. Tanmateix, si ens atansem al territori concret de la filosofia, aquesta valoració genèrica caldria matisar-la. Per una banda, una de les constants del comportament humà quan fem tard és donar-nos pressa. I si la pressa no és bona companya en general, pel que fa al conreu de la filosofia és nefasta. Per altra banda, fins on restringirem el concepte *filosofia* en aquesta ocasió? Per a no ser diletantisme cultural, ideologia política, apostolat religiós o qualsevol mena de propaganda, cal al conreu de la filosofia una exigència forjada en un àmbit cultural o institucional propici que permeti la formació d'una disciplina a través de diverses generacions. Per a no restar sinó en l'esforç singular d'aquest o aquell individu, valuós en la seva significació particular, per a formar part d'una influència real, doncs, cal que aquest esforç formi part d'un circuit d'exposició, recepció, crítica, discussió, valoració i aprofitament. Altra vegada això demana un àmbit cultural o institucional propici que permeti la formació d'una disciplina a través de diverses generacions. En això, la filosofia no és diferent dels altres sabers. Tanmateix, la seva pròpia naturalesa situa la seva aparició en el moment en què els sabers instituïts ja estan en plena obtenció de resultats tangibles. És, doncs, una disciplina que per a aconseguir instituir-se demana d'un pòsit considerable. És obvi que la història del moviment cultural català i les seves institucions al llarg del segle XX no ens explica que aquesta situació desitjable fos precisament aconseguida amb prou continuïtat. Parlar, doncs, dels corrents filosòfics europeus als països de parla catalana i de la projecció dels seus pensadors a Europa resultarà especialment difícil.³

Per tal que hi hagués hagut una internacionalització de la filosofia catalana (en el doble sentit de ser influïda i d'exercir influència), caldria primer que hi hagués hagut una cosa així com filosofia catalana. Amb aquests termes no entenem el que no pot ser.⁴ Entendríem per

3. D'entrada cal que ens centrem ara en la diferència entre *filosofia* —la dimensió semàntica del raonament i dels sistemes de pensament— i *història intel·lectual* —la seva dimensió pragmàtica. Pensem que cal i és legítim de fer una «història intel·lectual catalana», però no hi ha —en canvi— una «filosofia catalana». Aquest darrer terme —introduït en el nostre temps— no equival a *filosofia grega*, ni tan sols a *filosofia escocesa*. El primer terme ha estat consolidat per l'ús com una perífrasi de la filosofia que va florir a les ciutats estat gregues del Mediterrani des del segle VII aC fins a l'època hel·lenística. El segon terme ateny l'especificitat conceptual d'una sèrie d'autors importants que s'emparenten amb l'empirisme (Thomas Reid, Dugald Stewart, William Hamilton). El terme no és tant *filosofia escocesa*, sinó *escola escocesa del sentit comú*, ben situada en la segona meitat del XVIII i mitjan XIX. Aquí no tenim aquesta especificitat. Cf., *mutatis mutandis*, Josep FERRATER I MÓRA, «Is there a Spanish Philosophy?», *Hispanic Review*, núm. 19 (1951), p. 1-10.

4. «O nosaltres no hi entenem gens o la filosofia *perennis*, la que s'enfronta amb els grans problemes de l'ésser, de l'ànima de la realitat del món exterior, de Déu, etc., no pot dependre de la constitució, les necessitats o apetències o l'evolució de les formes de conducta de cap poble determinat. [...] Es tracta simplement de les anomenades representacions col·lectives amb què els pobles o els agrupaments humans es clouen damunt d'ells mateixos amb una mena d'instint i de necessitat de defensa, donant per resolt l'inconegut en fórmules conegudes; cercles viciosos en què les col·lectivitats són capaces de vegetar segles i segles sense avançar ni un pas i contra els quals han estat inventades la filosofia i la ciència. Llorens s'equivoca en el seu discurs

filosofia catalana la filosofia feta a les terres de parla catalana i pels seus fills, de tal manera que es podria aventurar que compartissin uns certs trets característics, com quan es parla i s'escriu sobre filosofia alemanya, francesa, anglosaxona, espanyola o txeca. No es vol dir amb aquestes etiquetes ni més ni menys que el que es diu: és més que simplement la filosofia que es fa en determinats territoris geogràfics o lingüístics i és menys que una substància describable d'aquests territoris, perquè la filosofia en principi és universal —o té pretensió d'universalitat. Parlar d'aquestes «filosofies» vol dir reconèixer-hi trets comuns, que procedeixen d'un cert geni de la llengua o de la cultura —o precomprensió de la realitat— en el seu element més instrumental, o bé també un cert reconeixement d'una tradició —la qual cosa comporta una certa manera de procedir metodològicament, de delimitar i tractar els problemes, de relacionar-se institucionalment, fins i tot pel que fa als gèneres que s'empren en la comunicació, etc. Que això hagi estat objecte reiterat de discussió al llarg de tot el segle passat és una conseqüència clara de la falta de veritable tradició: del que hi ha no pot dubtar-se amb tanta facilitat. Tanmateix, no és veritat tampoc que no hi hagi hagut res, ni seria just deixar-ho en l'oblit, ni és bo per a cap disciplina no tenir presents els seus referents immediats.

Doncs bé, el que sostindrem seguidament és que el subjecte d'una internacionalització possible en l'àmbit de la filosofia si bé va estar a punt d'existir no va arribar mai a ser altra cosa que una il·lusió produïda per unes bones voluntats —en el fons, un reflex extrem de les condicions en les quals ha viscut la cultura catalana: discontinuïtat, rivalitat, desorganització i, encara, la presència d'una voluntat aliena de destrucció i anorreament.

1.1. De la «tradició» de la discontinuïtat o de les ruptures (1900-1940) i el reconeixement de la presència europea⁵

Resseguint l'accidentada història dels segles XIX i XX,⁶ els intel·lectuals de cada generació han refet críticament el seu passat immediat. I, tal vegada, a causa del seu major coneixement acu-

quan diu que Tales de Milet va imposar el geni grec a la filosofia rebuda d'Orient; Tales va imposar la seva filosofia contra la filosofia nacional de Grècia, cosa que no es fa sense perills com els que va córrer Anaxàgoras i Aristòtil i sacrificis com el de Sòcrates», Alexandre GALÍ, *Filosofia a Catalunya (1900-1936)*, edició a cura de Pere Lluís Font i Josep Monserrat, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Filosofia, 2004, p. 19-20.

5. Reprenem en aquest punt algunes reflexions que avançàvem a Pompeu CASANOVAS, Josep MONSERRAT MOLAS, «El Projecte *Philosophy and Catalan Intellectual History*», *Comprendre*, vol. VI, núm. 2 (2004), p. 147-164.

6. Els historiadors ens recorden algunes dades significatives. De 1840 a 1875, a Espanya hi va haver setanta governs, amb una durada mitjana inferior a set mesos, i d'aquests, vint-i-nou van ser presidits per militars. Hi va haver tres guerres civils entre carlins i liberals (1833-1840, 1846-1849, 1872-1876) i quatre

mulat, massa críticament i tot, perquè l'operació ha estat sempre la d'anar a buscar el que hi havia abans bevent d'altres deus (després d'haver-se format d'una altra manera, mitjançant altres lectures i, de vegades, en una altra banda). És a dir, no *des* del propi passat intel·lectual, sinó *per sobre* del propi passat intel·lectual. D'aquesta manera, els autors precedents es converteixen en objecte, però no en font de formació i de coneixement. El resultat és que el procés de transmissió del coneixement —la cultura— es fragmenta *verticalment*, perquè la sedimentació de les idees no opera mitjançant un diàleg amb el passat, sinó per capes freàtiques estanques. Així, per exemple, Jaume Serra i Hünter podia escriure lapidàriament el 1935: «Sanz del Río i Llorens i Barba són els dos catedràtics espanyols de més relleu en el període 1850 a 1870, i podem afegir que pocs aconseguiren igualar-los durant el darrer terç d'aquell segle. Si volguéssim caracteritzar, des del punt de vista de la filosofia, l'època en què els dos visqueren, ho fariem amb dues expressions ben concises: desorientació i falta d'originalitat. La ideologia filosòfica de començaments del segle fou una conseqüència natural del sensisme francès, i la trajectòria de la seva evolució, la mateixa a tots els països llatins. Podríem condensar-la en aquesta fórmula: ascensió lenta cap a l'idealisme a través de les dues formes d'espiritualisme de l'època: el psicologisme escocès i l'eclecticisme francès».⁷

Amb el que avui sabem, tendim a simpatitzar amb aquest judici. Serra i Hünter —com abans Pere Coromines⁸ i després Pere Lluís Font⁹ i Antoni Mora¹⁰— tenen raó: krausisme, filosofia escocesa o positivisme són les bases pobres d'un país culturalment pobre. Però filosofia universitària no vol dir tota la filosofia. Hi va haver altres institucions i formes de producció i de formació: seminaris, escoles superiors, centres professionals... La coneguda tesi d'Ernest Lluch de la continuació històrica de l'austriacisme per la via de la reacció i autoorganització del *coneixement* que precisava la societat catalana del segle XIX sembla força versemblant.¹¹ I no hi

guerres colonials (guerra de l'Àfrica —1859-1860—, primera guerra de Cuba —1868-1878—, segona guerra de Cuba —1879-1880—, guerra de Cuba i Filipines —1895-1898). Ens recorden també que la taxa d'analfabetisme a Espanya el 1910 era encara del 52 %. Cf. Borja DE RIQUER, «La feble nacionalització espanyola del segle XIX», a *Identitats contemporànies: Catalunya i Espanya*, Vic, Eumo, 1990, p. 21-43.

7. Jaume SERRA HÜNTER, *Figures i perspectives de la història del pensament*, Barcelona, Polonio & Margelí Impresores, 1935, p. 55.

8. Cf. Pere COROMINES, «Interpretació del Vuitcents català» (1932), a *Obres completes*, a cura de Joan Coromines, Barcelona, Selecta, 1972, p. 1113-1135.

9. Pere Lluís FONT, «Filosofia», a Pere Lluís FONT (coord.), *Les idees i els dies: Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*, Barcelona, Proa, 2002, p. 15-60.

10. Antoni MORA, «Filosofia catalana contemporània», *Actas del V Seminario de Historia de la Filosofía Española*, Salamanca, 1988, p. 157-181.

11. Cf. Ernest LLUCH, *La Catalunya vençuda del segle XVIII: Foscors i clarors de la Il·lustració*. Barcelona, Edicions 62, 1996. Cf. Jordi GALÍ, *La renaixença catalana: persones i institucions*, Barcelona, Barcelonesa d'Edicions, 1997.

ha coneixement sense reflexió sobre el coneixement (pràctic o teòric). És a dir, no hi ha coneixement sense filosofia, explícita o implícita. I això significa que encara que des d'un punt de vista més general la vàlua i l'impacte de les obres en la filosofia europea de l'època siguin escassos, hom no n'ha de menystenir l'impacte en la pròpia història nacional. Cal evitar els dos perills extrems de creure que la presència en la filosofia europea de l'època era inexistente i de creure en la possibilitat d'una filosofia amb «figures» incommensurables respecte del context internacional.¹²

Cal dir, però, que de la quantitat i riquesa de les reflexions, materialment contínues i formalment discontinües, no se segueix igual riquesa o quantitat del *conjunt* de les reflexions. No hi ha encara una bona comunicació entre totes elles, cosa que induïx a errors d'interpretació conceptual dels textos. A la fragmentació *vertical* de la cultura, hem d'afegir, doncs, una fragmentació *horitzontal* entre disciplines històriques i culturals. Entre altres raons, això és degut al diferent objecte teòric construït per les disciplines.

Pere Coromines ajuda a veure-hi clar en el problema sempre difícil de les generacions, els mestratges i les línies intel·lectuals. En reflexionar sobre el caràcter discontinu i fragmentari del pensament en la societat catalana del segle XIX, Coromines observa que els temps intel·lectuals no són isòcrons.¹³ El mateix caldria pensar per al segle XX: no podem deixar de recordar la pervivència de la filosofia «eclesiàstica» de seminari pròpia del XIX.

Hi ha autors i obres que avui han estat oblidats i que tanmateix podrien resultar essencials per a comprendre aspectes o detalls de la nostra cultura. Per exemple, els suposats modernistes «marginats» pels noucentistes posteriors —com els va denominar Enric Jardí. Em refereixo a Jaume Brossa, Dídac Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènech.¹⁴

12. Caldria una recerca per tal de ser capaços d'establir i limitar ajustadament la presència internacional, a través de les traduccions en un primer moment i després en la col·laboració en projectes com ara congressos i associacions internacionals, d'un arc que aniria, per exemple, des de Jaume Balmes fins a Francesc Mirabent. Sobre les traduccions comptem amb el valuós article de Xavier SIERRA, «Història Social de la Filosofia Catalana: les traduccions 1900-1960», *Quaderns de Filosofia i Ciència*, núm. 34 (2004), p. 81-100, on es presenten totes les traduccions fetes al català en l'àmbit de la filosofia.

13. «La primera observació que cal fer en començar a dir què ha estat el segle XIX català, és que hi ha més d'un segle XIX; perquè, pròpiament parlant, diverses manifestacions tenen el seu; i que aqueixes manifestacions no sols no foren isòcrones, sinó que unes començaren i acabaren abans o després de les altres, i que fins tingueren cada una llur durada diferent», Pere COROMINES, *Interpretació del vuit-cents català* (1932), a *Obres completes*, p. 1113. Cf. Jordi SALES, «Pere Coromines. *Jardins de Sant Pol* (1927)», a J. MONSERRAT i P. CASANOVAS (ed.), *Pensament i filosofia a Catalunya*, Barcelona, Societat Catalana de Filosofia i INEHCA, 2003 i 2005, 3 v.

14. Enric JARDÍ, *Quatre escriptors marginats: Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènech*, Barcelona, Curial, 1985. Cf. Antoni MORA, «Miquel d'Esplugues», a J. MONSERRAT i P. CASANOVAS (ed.), *Pensament i filosofia a Catalunya*, vol. II, Barcelona, Societat Catalana de Filosofia i INEHCA, 2003, p. 11-32, i també el que diu Alexandre GALÍ, *Filosofia a Catalunya (1900-1936)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Filosofia, 2004, p. 104.

Parlem ara un moment, a tall d'exemple, d'un d'aquests «oblidats» respecte del tema que ens interessa. Domènech no era un ignorant ni un desinformat, i el retrat de la generació anterior a la seva ho mostra prou:

La generació del 80 al 90, a la que pertany Maseras, com Xènius i Carner, fou la generació que se'n diria *internacional*. És la que més sofrí l'enlluernament d'Europa, així com la del 90 al 900, és la que més ha *soferit* el turment de la cultura i la que més ha contribuït a una *normalització*, enquadració, formulació o enraïació de l'intel·lecte català actual. Aquesta *enraïació* és portada potser amb un esperit massa unilateral i rigorista. El perill, és l'asfíxia sota la ferrissa coraça de tants segles, bona mica d'espatlles a la vida. [...] L'accent intel·lectual triomfant del 90 al 900 era un accent equívoc, inactual, deambulatori i supernacional, com el de Pompeu Gener, que fou per llargs anys un ciutadà francès honorari —i un empelt vivent d'ànima francesa. A Catalunya hi havia un retallat i envellit criteri francès per a tot, sobretot en art. I París havia desbancat a la Roma dels rínxols i grans quadres, com, més tard, en ciència, Berlín substituïa a París. — El gust dels clàssics grecs i llatins i del Renaixement italià, com a estudi, com a disciplina, i fins com a peces excel·lents i dignes d'imitació i de bell descarat robatori, apareix devers 1905, coincidint gairebé amb l'arbitrarisme i la orientació devers altres països que no són França, la gran seductora.¹⁵

Domènech hauria de ser investigat més rigorosament, perquè la majoria de les seves obres són manuscrits inèdits i el retrat que tenim d'ell és el que ens ha deixat Josep Pla: «Domènech és un al·lucinat de color de cafè».¹⁶ S'oblidava de dir que tenia preparació matemàtica i que feia treballs sobre Einstein i sobre l'obra d'Henri Poincaré, encara per examinar avui.¹⁷

15. Cristòfor de DOMÈNECH, *El novel·lista català Alfons Maseras*, Barcelona, Tallers Gràfics de Josep Campà, 1922, p. 12-13.

16. Cf. Enric JARDÍ, *Quatre escriptors marginats: Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènech*, Barcelona, Curial, 1985, p. 150; Josep PLA, *La Publicitat* (19 agost 1927), «Retrats de passaport», *Obra completa*, vol. 17, Barcelona, Destino, 1970, p. 92-93.

17. El mateix val per a Diego Ruiz, autor de *De l'entusiasme com a principi de tota moral* (1907), *Jesús com voluntat* (1906); el «publicista» Francesc Pujols, autor de *Concepte general de la ciència catalana* (1918), el «dandy» Pau M. Turull autor de *La nueva revolución* (1919); o el «periodista» Cristòfor de Domènech, *Carnet d'un heterodox* (s. a.); també és autor del pòstum i escandalós *Els ocis d'un filòsof*. La dificultat de situar i comprendre aquests autors des de les etiquetes a l'ús la posa de manifest l'article de Xavier Bonillo, «Cultura i nacionalisme: Cristòfor de Domènech, un dissident del Noucentisme», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 2 (1r trimestre 2002), p. 22-26, on s'estudia la conferència que donà a Reus el 6 de maig de 1922 «Cultura i nacionalisme». Si seguim la pista que ens proporcionen les notes d'aquest article, trobem un contacte Domènech i Ors sobre «Els amics d'Europa», en glossa d'Eugeni d'Ors, «Amics», *Glosari 1916*, Barcelona, Quaderns Crema, 1992. Cf. E. JARDÍ, *Eugeni d'Ors*, Barcelona, Aymà, 1967, i Jesús M. RODÉS i Enric UCCLAY, «Nacionalisme i internacionalisme, *Els Amics d'Europa* i *Messidor*», *L'Avenç*, núm. 69 (març 1984); Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat*, Barcelona, Curial i PAM, 1995. Sobre *Messidor* cal tenir molt present Pau M. Turull, fundador i ànima d'aquesta darrera revista. Vegeu

Acabarem aquesta qüestió amb un text que s'ha citat sovint per tal de negar l'existència d'una filosofia catalana.¹⁸ És de Joaquim Xirau, un dels pocs noms de l'àmbit de la *filosofia catalana* reconeguts com a tal pels especialistes. Fixem-nos en el que diu sobre les discontinuïtats:

S'ha parlat repetidament amb una enorme lleugeresa d'esperit, d'una filosofia catalana. Si hem d'ésser sincers, haurem de confessar que de filosofia catalana no n'hi ha hagut mai. Hi ha hagut en alguns moments homes eminents que participaren en les discussions filosòfiques plantejades en el seu temps. Per aquest sol fet mereixen la nostra reverència. Així, en la Catalunya Vella, Ramon Llull, Ramon Sibiuda, Vives..., en la Catalunya moderna, Jaume Balmes, Xavier Llorenç... Però cap d'ells no ha constituït escola ni ha aconseguit que els temes plantejats i discutits en les seves obres, fossin represos, aprofundits i amplificats per successives generacions. Es tracta sempre de figures aïllades, amb tots els defectes i totes les deformacions que aquest aïllament suposa. S'ha fugit sempre pel cantó de la facilitat, i facilitat vol dir, naturalment, lleugeresa, superficialitat, inconsistència... en definitiva, ignorància.

S'ha dit menys que el text correspon a un homenatge que es va fer a Jaume Serra i Hünter, el seu mestre, titulat «Presentació del doctor Serra Hünter per un deixeble seu» (*La Publicitat*, 1 de març de 1929, p. 1.), amb motiu d'unes conferències filosòfiques que aquest havia d'impartir a l'Ateneu Barcelonès. Xirau comença dient:

Tinc l'honor de pertànyer al petit cenacle de deixebles que fa quinze anys, quan ningú en parlava —distreta l'atenció del gran públic per les modes del dia— veiérem en la persona de Serra i Hünter l'esperit extraordinari que ha acabat per reconèixer tothom. És l'única cosa que justifica que jo escrigui aquestes línies. / Serra i Hünter ha estat un cas prototípic d'injustícia i de posteració. Ha passat llargs anys oblidat, arraconat, sense que ningú li prestés atenció ni assistència, voltat només dels escassos deixebles —que l'estimen i el veneren—, en un ambient de gloriosa i tràgica misèria. / Per això el mestre Serra és un cas exemplar, i tot el que hom pugui fer per ell no és més que una tasca de restitució i de desagreujament.

El marc temporal i local el tenim, doncs, ben situat. És en aquest moment que Xirau escriu el que hem citat en primer lloc i tot seguit diu el següent en l'estil que el caracteritza:

Contra tot això ha reaccionat fortament Serra i Hünter, i ha dedicat tota la seva vida a la formació d'una seriosa consciència professional. La filosofia, com tota ciència, exigeix competència, i aquesta només es pot assolir mitjançant un esforç dolorós, persistent i abnegat. Des de la «pre-

P. CASANOVAS, «Pau Maria Turull Fournols i la Societat de Nacions», a J. MONSERRAT i P. CASANOVAS (ed.), *Pensament i filosofia a Catalunya*, vol. II, Barcelona, Societat Catalana de Filosofia i INEHCA, 2003, p. 49-71.

18. Alfred Badia així ho comenta en una intervenció recollida en el llibre *La filosofia a Catalunya durant la transició (1975-1985)*, edició a cura d'Àngel Castiñeira, Barcelona, Acta, 1989, p. 135. Després, però, encara matisa en el sentit que hi hauria una «ment» catalana que donaria unes notes característiques a tots els autors.

dicació» del professor Serra, ací —com arreu del món— ja no és possible d'anomenar *filosofia* a una sèrie d'acudits més o menys enginyosos o a l'aferissada adhesió a una "escola" més o menys venerable. Es tracta de recollir els problemes —actuals i eterns— tal com estan plantejats en el moment present i de contribuir, amb objectivitat i rigor, a la seva solució. Però això requereix modèstia, prudència, contenció, no dir més del que cal dir, ni fer més del que cal fer —és a dir, el que els problemes objectivament reclamen. Això vol dir, en fi, informació filosòfica i científica, competència i treball silenciosos i desinteressat. / Aquesta posició seriosa i sòlida ha donat lloc, per primera volta a la nostra terra, a una veritable escola, entenent per escola, no naturalment, l'adopció cega d'uns principis i unes doctrines, sinó l'acceptació d'una actitud. És l'únic sentit que pot tenir la paraula *escola* referida a les tasques científiques i filosòfiques. Els deixebles han discrepat sempre dels mestres —recordi's, si no, el cas exemplar de Sòcrates i Plató i de Plató i Aristòtil. I aquesta és la major glòria d'uns i altres. Pensar el contrari, és negar la filosofia i la ciència en allò que tenen de més essencial. I això és el que ha passat sempre, probablement, a casa nostra. S'ha pensat que el fet de pertànyer a una «escola» volia fer-se d'un «partit», adoptar una posició fàcil, còmoda i, en el fons... interessada. / Serra i Hünter està a punt d'aconseguir el que no aconseguiren ni Balmes ni Llorenç. Els seus deixebles canten la seva glòria. Silenciosament, calladament ha sembrat pins. I ell comença a sentir ja la suau frescor de la seva ombra. Com més creixen els rebrols, més s'aixeca i s'aureola la seva figura venerable.¹⁹

19. El text acaba de la manera següent: «No ha estat, però, aquesta la seva única tasca. Amb humilitat exemplar, ha dut a terme una obra personal seriosa i respectable. Els seus articles a l'*Enciclopèdia Espasa* —fruits saborosos de la necessitat— mereixen l'honor d'una publicació a part. No cal que esmenti, perquè tothom els coneix, els seus últims breus treballs, plens d'austera i noble espiritualitat —*Apologia de l'ideal, idealitat, metafísica, espiritualisme...* Els seus calaixos estan plens de bells escrits inèdits, la publicació dels quals és deturada per un afany de perfecció. / Tot, però, queda destenyit i anorreat per la més alta qualitat del mestre Serra, la qual tot ho domina i ho informa, i constitueix l'arrel més fonda de totes les seves activitats: un tremp moral excepcional, una austeritat incommovible, una bondat incomparable. Això explica tota la resta: la seva activitat científica —cal no oblidar que l'activitat científica és, abans que tot, el producte d'una actitud ètica— i la seva virtut fecundadora dels esperits i creadora de fermes vocacions. / En moments difícils, quan es posen a prova les més altes virtuts dels homes, i la majoria vacil·la i altera el to de veu, l'actitud de Serra Hunter ha estat sempre la més ferma i la més pura.». Afegim encara el testimoni següent: «Fou sobretot en començar la llicenciatura de filosofia quan Joaquim Xirau i Francesc Mirabent ens feren veure la gran saviesa d'aquell home [Jaume Serra i Hünter]. Aleshores, el 1928, ja feia uns catorze anys que Serra Hünter professava la càtedra d'Història de la Filosofia i havia organitzat aquell seminari mig clandestí, on el petit nucli de filòsofs catalans s'anava formant. Recordo molt bé la densitat i la profunditat de les seves lliçons. Assistir-hi era un veritable plaer per la vastíssima informació que posseïa i la seva extraordinària capacitat d'establir connexions entre els corrents clàssics del pensament occidental. Encara el recordo pronunciant la frase amb què iniciava l'explicació de Leibniz: "En tant que j'ai penché du côté de Spinoza...". [Jordi MARAGALL, *El que passa i els qui han passat*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 106. Serra va fer nomenar Jordi Maragall secretari redactor de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans que presidia Pere Corominas].

La tasca universitària de Serra i Hünter, Carreras Artau, Xirau i la formació dels seus deixebles en els anys vint i trenta del segle passat ens confirmarien que es va estar a punt de tenir un subjecte que podria respondre a la fórmula «filosofia catalana» i que estava a punt d'assolir una competència internacionalment homologable. L'impacte dels deixebles en l'exili (per exemple considerant el llegat de Ferrater Mora, però també Nicol, Roura Parella o Casanovas)²⁰ així ho avala. La Guerra Civil i la dictadura van destruir-ho. Els que sobrevisqueren van majoritàriament seguir el camí de l'exili. Els pocs que van quedar van restar en un ambient impossible i sense recursos per a seguir una tasca de la qual potser ja ni consideraven la possibilitat.

1.2. Alguns resultats i encara algunes històries exemplars

Si ens fixem un moment en la producció bibliogràfica en el camp de la filosofia emparada per l'IEC i la seva filial, la Societat Catalana de Filosofia, abans de la guerra, veurem també alguna pinzellada significativa. En el primer i únic número de l'*Anuari* (1923) de la primera Societat Catalana de Filosofia trobem dos textos corresponents a autors estrangers. Un d'ells, del professor de psicologia de l'Escola del Treball, Georges Dwelshauvers, sobre l'«observació interna»; l'altre és un treball bibliogràfic del lul·lista A. Gottron.²¹ Res, doncs, del més nuclear de la filosofia.

La «Biblioteca Filosòfica» és un «monument» o una «ruïna» que encara consta parcialment al catàleg de publicacions de l'IEC 2005 (p. 131), «dirigida per Pere Coromines». Alexandre Galí deia el següent en el volum XVII de la seva monumental *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*, concretament el volum dedicat a l'*Institut d'Estudis Catalans* (p. 163-164):

20. Antoni Mora, «La filosofia catalana a l'exili: notes per a un estudi», *Enrahonar*, núm. 10 (1984), p. 17-28.

21. Sumari del primer volum de l'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* (publicat el 1925). No va aparèixer el número següent fins al 1988. «Les persones polítiques en l'Athenaion Politeia», per Pere COROMINES; «Idealitat, metafísica i espiritualisme», per Jaume SERRA I HÜNTER; «De l'observation interne comme méthode metaphysique et comme méthode psychologique», per G. DWELSHAUVERS; «La demostració de l'existència de Déu pel moviment i l'escola tomista catalana», per P. M. BORDOY TORRENTS; «Els Estatuts del Col·legi Major de Sant Vicenç i Sant Ramon, dels Dominicans, a Barcelona», per R. D'ALÒS-MONER; «La metafísica i la psicologia del mestre Guiu de Terrena», per pare Bartomeu XIBERTA; «Estudis de psicologia ètnica: la mentalitat primitiva», per Tomàs CARRERAS ARTAU; «Die manzer "Lullistenschule" im 18. Jahrhundert», per A. GOTTRON; «El Cardenal Joan-Tomàs de Boixadors i la seva influència en el renaiement del tomisme», per J. TUSQUETS I TERRATS; «El concepte de creació en l'obra artística», per Josep Maria CAPDEVILA; «Una pàgina inèdita del doctor Llorens».

BIBLIOTECA FILOSÒFICA: No hem pogut endevinar mai quin fou el pensament que va dur a la creació d'aquesta biblioteca iniciada l'any 1918, ni quines devien ser-ne les directrius posteriors, quan la direcció va passar de les mans de l'Ors a Pere Coromines. Pel primer volum, semblava una col·lecció destinada a treure documents relatius a la nostra filosofia històrica, cosa molt necessària i molt consonant amb la tasca de l'Institut. Però heus aquí que el segon volum és destinat a una matèria i a un savi tan diversos dels que podien constituir aquell possible intent com era el llibre del simpàtic professor de Salamanca Pere Dorado Moreno. [...] Heus aquí el catàleg d'aquesta singular col·lecció, que en la seva abstrusa barreja no diu ni pinta res. Volum I. Forster WATSON, *Les relacions de Joan Lluís Vives amb els anglesos i amb Anglaterra*, 1918, 327 p. Volum II. Pere DORADO MORENO, *La natura i la història*, lliçons professades als cursos monogràfics d'alts estudis i d'intercanvi, 1919, 179 p. Volum III. David GARCIA, *Introducció a la lògica*, vol. I, 1934, 233 p. Volum IV. David GARCIA, *Introducció a la lògica*, vol. II, 1934, 198 p. Volum V. F. MIRABENT, *De la bellesa*, 1936, 307 p. Immediatament després de la sortida de l'Ors, es va produir, al voltant d'aquesta biblioteca una revifalla de projectes cap dels quals no es va complir.

Em sembla que no calen més comentaris. Tanmateix, val la pena de tenir present el tercer i el quart volum, els publicats per David Garcia Bacca sobre lògica, perquè són també un exemple del grau d'internacionalització dels estudis filosòfics en aquest període.²² Tanmateix, l'obra de Garcia Bacca de recepció de la lògica moderna no va ser feta sense que hi puguem mostrar uns antecedents importants que marquen també la tragèdia de les ruptures i de les continuïtats soterrades: Bertrand Russell havia impartit unes conferències a Barcelona convidat per Eugeni d'Ors i exercint de mitjancer Joan Crexells, que tenia com a projecte estudiar a Anglaterra amb un dels pares de la lògica matemàtica.

Què tenim doncs? Un esforç d'anivellament i de recepció del més avançat del pensament europeu (per part de Serra i Hünter i d'Eugeni d'Ors, més en pugna que en coordinació), una successió de ruptures (per motius interns, en primer lloc, i per motius externs i definitius, en segon lloc), un tornar a començar i altra vegada una ruptura, en aquest cas definitiva, el 1936-1939.²³

22. Vegeu respecte d'això: Jaime NUBIOLA, «Bertrand Russell en Barcelona, 1920: Joan Crexells y Eugenio d'Ors como sus interlocutores», a E. BUSTOS *et al.* (ed.), *Actas del I Congreso de la Sociedad de Lógica, Metodología y Filosofía de la Ciencia en España*, Madrid, 15-17 desembre 1993, p. 452-455; Josep MONSERRAT MOLAS, «Joaquim Xirau i Joan Crexells, condeixebles», *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, vol. XVIII (2007), p. 49-69; Xavier SERRA, *Història social de la filosofia catalana: la lògica 1900-1980*, tesi doctoral, Universitat de València, 2008.

23. Resultaria útil per a determinar el grau de recepció del pensament contemporani estudiar i comparar dues grans obres, el projecte de diccionari català de filosofia de l'IEC i el *Diccionari de filosofia* de Josep Ferrater i Móra. «Jaume Serra Hünter fou contractat per l'editorial Espasa per redactar tots els articles filosòfics a partir d'ESP per a l'*Enciclopèdia*. La tasca que dugué a terme Serra i Hünter fou extraordinària. Així nasqueren les famoses fitxes que contenien dades d'autors i termes filosòfics. Quan el 1930 Serra i

El mateix es podria anar reconstruint per exemple respecte de la fenomenologia (Husserl, Scheler) o la recepció de la historiografia de la filosofia moderna resseguint el cas de Xirau i la seva presència en els congressos internacionals dels anys trenta. Joaquim Xirau va estudiar filosofia i dret, i es va llicenciar a la Universitat de Barcelona, sota el mestratge principalment de Jaume Serra i Hünter, que amb Tomàs Carreras i Artau havien iniciat la renovació dels estudis filosòfics a la universitat catalana.²⁴ El doctorat de totes dues especialitats el va haver d'obtenir a Madrid, com era obligatori, amb dues tesis dedicades a Leibniz i Rousseau, respectivament. Va ser en la seva estada a Madrid on va poder conèixer Ortega y Gasset i García Morente, però sobretot, els homes de la Institución Libre de Enseñanza, que el van marcar decididament, en especial Manuel B. Cossío, a la figura del qual va dedicar un dels seus darrers llibres. L'esperit institucionalista va servir-li de guia i de model en la seva manera de ser, de pensar i d'educar, tal com confirmen els testimonis d'alguns dels seus deixebles (Roura-Parella i Jordi Maragall, entre d'altres).²⁵

Joaquim Xirau va accedir a la docència primer a l'Institut de Lugo, després a l'Escola Normal de Saragossa i, finalment, el 1928 a la Universitat de Barcelona. Gràcies a les beques de la Junta de Ampliación de Estudios va fer diverses estades a l'estranger, de les quals ell destacava la de 1929-1930 a Cambridge com a lector. Aquestes beques foren fonamentals per a airejar mínimament l'ambient resclosit de la universitat. Tanmateix, no a tothom aprofitaren de la mateixa manera i ens queda encara un provincianisme ben evident quan s'identifica l'estada a l'estranger amb la infusió d'una qualitat especial. Posteriorment, Xirau i els seus deixebles van assistir a diferents congressos internacionals de filosofia: Viena, Praga

Hünter em designà per a la tasca de secretari-redactor de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, em pregà també que col·laborés en l'ordenació de les fitxes esmentades.[...] És de suposar que la maleta de Tolosa i la documentació de la «Biblioteca Universitària» contenen les esmentades fitxes i, potser, el projecte de reelaboració d'alguns articles destinats a un altre llibre. És del més gran interès disposar d'aquesta documentació.» [Jordi MARAGALL, *El que passa i els qui han passat*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 108-109]. Josep Ferrater i Móra té vint-i-nou anys quan coincideix amb Serra i Hünter en el seu exili a Tolosa el 1939, després d'haver-lo tractat a la universitat. Dos anys després, fruit del treball pacient que havia realitzat durant la seva formació a la universitat de Barcelona, Ferrater publicava la primera edició del que seria el seu famós diccionari [José FERRATER MORA, «Prólogo», *Diccionario de filosofía*, Mèxic DF, Atlante, 1941].

24. Sobre la renovació universitària d'aquells anys, és molt útil el que en diu qui en va ser rector: Pere BOSCH I GIMPERA, *La universitat i Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1971. Cf. A. RIBAS MASSANA, *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976. Joaquim Xirau hi va dedicar també alguns escrits, on testimonia el seu pas per la universitat i rememora especialment la vida universitària en la seva etapa de degà, que coincidí amb el moment de l'autonomia universitària: J. XIRAU, «La reforma universitària», *Revista de Psicologia i Pedagogia*, vol. 1 (1933), p. 187-202 [ara a *Obras completas*, vol. II, p. 420-434] i, ja des de l'exili: «La Facultat de Filosofia», *Ressorgiment*, núm. 301 (agost 1941), p. 4868.

25. Vegeu, per exemple, l'escrit de Buenventura DELGADO, «Joaquim Xirau y el institucionalismo», a C. VILANOU *et al.*, *Joaquim Xirau: Filòsof i pedagog*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1996, p. 35-44.

i Moscou. Xirau va representar per als seus deixebles un filòsof entusiasta, compromès políticament, home de gestió polifacètic, més enllà fins i tot de l'àmbit universitari, i al cas dels corrents filosòfics contemporanis. Josep M. Calsamiglia, Ignasi Maluquer, Jordi Maragall, Jordi Udina, Raimon Galí, Núria Folch, Concepció Casanova Font, Josep Ferrater i Móra, Francesc Gomà, Eduard Nicol, i molts d'altres han reconegut la seva empremta i la fascinació que produïa el seu mestratge. És el moment de les reunions del Club Xirau en el seu domicili particular amb sessions amb Josep Pijoan, Carles Riba o Jorge Guillén.²⁶

Per encàrrec de Negrín va assistir, en representació d'Espanya, a dos congressos de París l'any 1937: el Congrés Internacional d'Estètica i el Congrés Internacional de Filosofia dedicat al tricentenari de la publicació del *Discurs del mètode* de Descartes. És d'aquest congrés del que tenim la imatge captada a l'Aula Magna de la Sorbona on Xirau apareix a la primera fila de la fotografia oficial del congrés. Joaquim Xirau havia estat el responsable de la molt meritòria traducció de Descartes al català (*Discurs del mètode*, Barcelona: Barcino, 1929), autor a qui va dedicar una sèrie important d'estudis i llibres. El president del congrés, Víctor Basch, el va cridar en clar homenatge a la República atacada pel feixisme: «Monsieur Xirau, l'Espagne ici», i el posà a la seva dreta.²⁷

2. Els efectes de la renovació

Pere Lluís Font situa al tombant de 1965 el moment en què la filosofia es troba totalment emancipada de la tutela eclesiàstica a la qual havia estat fèrriment sotmesa des de l'inici de la dictadura franquista. Aquesta emancipació va comportar una obertura respecte dels corrents de pensament contemporanis «en onades successives d'entusiasme, que semblaven senegles descobriments del Mediterrani, al ritme d'una onada per curs entre 1965 i 1970. Entusiasmes (en el sentit lockeà del terme) que podrien ésser qualificats sense exageració, de *terrorisme intel·lectual*: qui no estava a la *page* era ostentosament marginat». La seva des-

26. Sobre el pensament de J. Xirau, vegeu la síntesi que en fa C. VILANOU, «Joaquim Xirau: Deu fites en el pensament d'un filòsof-pedagog», a Josep MONSERRAT MOLAS i Pompeu CASANOVAS, *Pensament i filosofia a Catalunya: 1924-1939*, vol. II, Barcelona, Societat Catalana de Filosofia i INEHCA, 2003. p. 149-184. Una altra valoració acurada: A. MORA, «Memòria de Joaquim Xirau i el seu temps», a C. VALANOU *et al.*, *Joaquim Xirau: Filòsof i pedagog*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1996, p. 9-19. Sobre el seu pensament filosòfic cal també atendre als escrits de Jordi SALES («Joaquim Xirau: relació amb el pensament i la cultura catalana») i Norbert BILBENY («Joaquim Xirau: l'ordre amorós dels valors») en el mateix llibre (p. 21-34). Cf. J. I. SÁNCHEZ CARAZO, *Joaquim Xirau: Una filosofia de ultimidades*, tesi doctoral, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid, 1996.

27. La notícia ens la relata el seu fill Ramon en la «Introducció» a les *Obras completas* del seu pare (p. 15).

cripció esdevé en aquest moment doblada de testimoni personal, fins al punt que confessa la seva estupefacció respecte d'això. Successivament, des del curs 1964-1965 fins al 1968-1969 tocava ser heideggerià, hegelianista, marxista, neopositivista, estructuralista. «Després, amb un ritme més aleatori, aniran arribant als medis filosòfics del país el freudisme, el freudo-marxisme, el nietzscheanisme, la fascinació per Orient, el postestructuralisme, la filosofia de la ment, etc. A partir del començament de la dècada dels setanta, trobem ja un pluralisme més o menys estabilitzat, amb predomini, però, de dues tendències, anomenades aleshores eufemísticament els *analítics* i els *dialèctics* (que es reparteixen, a Catalunya com a la resta d'Espanya, les àrees d'influència), i amb un interès creixent per Nietzsche». A partir del 1975, es consolida el pluralisme filosòfic, amb una presència cada vegada més natural de tota la gamma de tendències existents en l'àmbit internacional i amb una disminució perceptible del grau d'ideologització de la filosofia i, per tant, de l'anterior polarització entre analítics i dialèctics. Es recupera progressivament la filosofia pròpiament moderna, que en el moment anterior havia estat descuidada, aparentment en benefici de la contemporaneïtat però en realitat en perjudici de la intel·lecció i de l'apreciació crítica d'aquesta mateixa contemporaneïtat. Es cultiven, cada vegada amb més competència (en contacte amb cercles internacionals), totes les branques de la filosofia. Es fan en llengua catalana una part de la docència i algunes publicacions (amb grans diferències segons els llocs).²⁸

Després de veure unes pinzellades de les meritòries intencions, de les voluntats exercides, de les ruptures constants i de les presses per restar a l'última moda, els darrers vint anys han estat uns anys d'un cert to més reposat, dels quals caldrà valorar els resultats des d'una mica més de perspectiva i ponderar fins a quin punt i en quins àmbits s'ha portat el nivell dels estudis filosòfics a Catalunya al nivell dels estudis filosòfics internacionals i s'ha procurat una recepció adequada de la tradició filosòfica general, que inclou la pròpia. Aquest és un programa que s'ha anat desplegant massa soterradament en aquests vint anys darrers en un marc en el qual resulta molt difícil l'existència singular de la filosofia catalana com a àmbit vertader de relació i estudi i respecte del qual no pot aventurar-se gaire res.

28. Pere Lluís FONT, «Filosofia», a *Les idees i els dies: Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*, Barcelona, Proa, 2002, p. 37-38, 40 i 43. Sobre la filosofia al País Valencià, cal restar atents als treballs de Xavier SIERRA LABRADO, «Josep Lluís Blasco (1940-2003)», *Afers*, núm. 44 (2003), «Francesc Alcayde Vilar, valentinicultor», *Afers*, núm. 55 (2006), «L'evolució filosòfica de Josep Lluís Blasco», *Quaderns de Filosofia i Ciència*, núm. 35 (2005), «Història social de la filosofia catalana: La filosofia al País Valencià (1880-1990)», comunicació presentada al Primer Congrés Català de Filosofia, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007 (pendent de publicació).